

CÍLE – ŽÁCI

- Vyzkoušejí si, jak netradičně využít své smysly k poznávání prostoru.
- Získají představu o rozměrech prostoru ve vztahu ke svému tělu.
- Uvědomí si rozdílné pocity v různých částech místnosti.
- Uvědomí si možnost komunikovat obsahy skrze své vlastní umístění v prostoru.
- Zažijí možnost aktivně proměňovat části prostoru, které si sami vyberou.
- Vyzkoušejí si volnou konstrukční práci s netradičními materiály.
- Uvědomí si vlastní potřeby při tvorbě osobního prostoru.
- Porozeznou souvislostem v architektuře a její provázanosti s každodenním prožíváním.

SROZUMITELNÁ ARCHITEKTURA

pro základní školy
2. stupeň

Zvyšte vnímavost dětí ke svému prostředí zkoumáním a proměnou třídy.

SKUPINA

6.–9. třída ZŠ; max. 25 dětí
(ideální počet je kolem 15 dětí)

ČASOVÁ DOTACE

min. 1,5 h (2 vyučovací hodiny)
ideálně až 3 h (4 vyučovací hodiny)

KLÍČOVÁ SLOVA

Prostor, vnímání, smysly,
průzkum, dialog, proměna,
konstrukce, komunikace,
architektura, veřejný prostor,
osobní prostor.

ZÁMĚR

Těžiště programu není v samotném stavění, ale v PROŽÍVÁNÍ
a UVĚDOMĚNÍ SI MOMENTU
PROMĚNY PROSTORU.

PROGRAM

PROSTOROVÉ POŽADAVKY

Libovolná místnost, školní třída. Program je možné realizovat i v jiném prostředí, např. v jídelně, v tělocvičně nebo na hřišti. Prostor by však mělo umožňovat přivázat provázek, opřít tyč apod. Také by mělo již být zařízeno nějakým druhem nábytku (stoly, židle, případně žebřiny, lavičky, švédská bedna atd.).

Program připravený jako inspirace pro pedagogy základních škol vychází ze snahy podpořit zájem o architekturu a vyzdvihnout její klíčovou roli v každodenním životě. Zprostředkování architektury v pojetí tohoto projektu neznamena upírat pozornost na stavby, ale spíše upozornit na

pro žáky základních škol 2. stupeň

fakt, že spolu se stavbami architekti vytvářejí také prostor k obývání, v němž nastávají situace přímo ovlivněné tím, jak je tento prostor navržen. Z toho pramení i rozhodnutí program zaměřit na vnímání prostoru jako takového, více než na zprostředkování konkrétních existujících staveb nebo na konstrukci modelů. Koncepce programu má základ v několika následujících stěžejních úvahách, které ovlivnily výběr zahrnutých činností a pomohly jasněji definovat její záměr.

ZÁŽITKOVÁ FORMA

Navrhovaný výukový program zprostředkovává architekturu zážitkovým způsobem skrze přímou smyslovou a herní zkušenost dětí. Aktivita obrací pozornost ke konkrétnímu prostředí známé školní třídy, v níž se žáci zrovna nachází. Program se nesnaží předat již hotové poznatky o architektuře, ale pracuje se situací, která se vytváří a odehrává v aktuálním momentě na daném místě.

ROLE VNÍMATELE

Program vychází z předpokladu, že běžná veřejnost je mnohem častěji v roli vnímatele architektury než v roli jejího tvůrce. Velká část praktických úkolů je tedy zaměřena

na práci s lidskými smysly, jejich zbystrněním a na kultivaci vnímání. Závěrečná část edukačního programu spočívá naopak v tvůrčí proměně prostoru třídy, v níž se aktivity odehrávají, což podtrhne fakt, že každý má možnost ovlivnit prostředí, ve kterém žije, tak, aby co nejvíce odpovídalo jeho potřebám. Tato zkušenost může být dobrým základem pro utváření aktivního společenského postoje a vnímavého vztahu k veřejnému prostoru.

MĚŘÍTKO

Programy pro děti věnující se tématu architektury často zahrnují výtvarnou práci v rovině vytváření modelů staveb a měst z nejrůznějšího dostupného materiálu (krabičky, roličky atd.) Tento přístup má své nesporné přínosy a umožňuje dětem projektovat do materiálu své představy, ne však už do svého díla fyzicky vstoupit a zakusit jeho dispozice ve vztahu k vlastnímu tělu. Tato situace se však stává zdrojem prožitku, skrze který architekturu kolem nás vnímáme. Proto námi navržený program využívá primárně samotné prostředí, ve kterém se odehrává, a materiály odpovídající svou velikostí a hmotností co nejvíce dětem a jejich schopnostem s nimi manipulovat.

PŘÍMÁ PRÁCE S MATERIÁLEM

Důraz na zážitek z manipulace s materiálem a experimentování

s ním přirozeně vede k většímu oproštění od stereotypních představ o tom, jak má architektura vypadat, jakou má mít formu. Jednoduché, pouze rámcové zadání konstrukční části programu dává dětem volnost v zacházení s poskytnutým materiálem, nabízí objevování možností jeho použití, podněcuje jejich zvědavost a fantazii. Přitažlivý, a přitom dostupný materiál vybízí ke kreativě dětí, umožňuje jim ponořit se do hry a odklonit se od ustálených představ, jak má stavba typově vypadat.

Tvůrčí činnosti zahrnuté do výukového programu na sebe navazují z hlediska logického rozvíjení tématu, ale je možné s dětmi dílčí aktivity realizovat také jednotlivě. Každá z činností sama o sobě se dotýká stěžejních myšlenek koncepce a rozvíjí u dětí vnímání prostoru vytvářeného architekturou. Z pilotáží programu na zapojených základních školách vyplynulo, že je vhodné realizovat některé aktivity napříč věkovými skupinami. Z toho vychází i výsledná podoba těchto inspiračních listů pro pedagogy, v nichž program pro žáky druhého stupně ZŠ navazuje na program pro děti z prvního stupně, rozvíjí ho či modifikuje.

TIP!

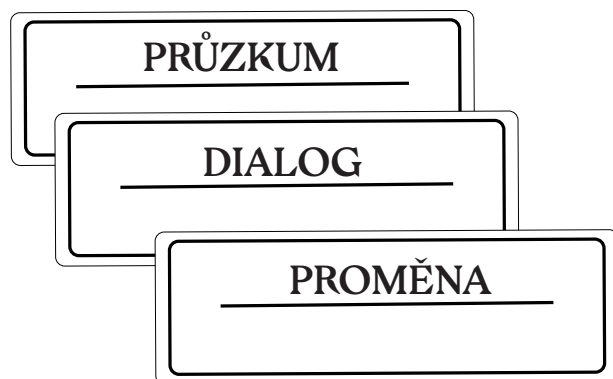
Pokud pracujete se skupinou dětí, které neznáte, můžete si všichni vytvořit jednoduché jmenovky pomocí fixy a papírové lepicí pásky, které si nalepíte na oděv. Než se společně s dětmi ponoříte do práce, domluvte si signál pro ztišení, například zvednutí ruky nad hlavu. V zápalu tvorby jej budete potřebovat!

POPIS AKTIVIT

Programy pro 1. a 2. stupeň ZŠ mají stejnou strukturu (tři fáze: PRŮZKUM, DIALOG a PROMĚNA) a většina aktivit je totožná. Pro žáky 2. stupně jsme zařadili navíc činnosti, které jsou náročnější na techniku, organizaci nebo soustředění. Je však vždy na uvážení pedagoga, které činnosti bude s dětmi v rámci programu realizovat. Se staršími dětmi je možné vyzkoušet i aktivity pro 1. stupeň (např. Prostorový twister nebo Přeměrování tělem) a pro děti ze 4. nebo 5. třídy naopak vybrat aktivity navržené pro 2. stupeň (např. Sběr vzorků, Třída jako hudební nástroj). Žáci na sebe během programu opět berou roli průzkumníků, kteří pomocí svých smyslů zkoumají prostředí třídy, vztah svého těla k prostoru a následně třídu s využitím připravených materiálů proměňují.

Fáze programu:

- 1) PRŮZKUM
 - Hmatový had
 - Sběr vzorků
- 2) DIALOG
 - Najdi místo
 - Vlastní prostor
 - Třída jako hudební nástroj
- 3) PROMĚNA
 - Místo pro skupinu
 - Proměna prostoru

Úvodní motivace

Před začátkem aktivit můžeme starším dětem přiblížit stěžejní myšlenky programu a zeptat se na jejich zkušenosti s architekturou a jejím prožíváním. Otázky k diskusi mohou být následující:

- ?
- Co znamená pojem architektura a co dělá architekt?

Architektura je široký pojem týkající se nejen stavby budov a jejich vnitřního uspořádání, ale také rozvržení ulic, celých měst nebo krajiny. Prací architekta není jen vymýšlet, jak budou domy vypadat, nebo dbát na to, aby šly dobře užívat, ale musí mít na paměti, že současně vytváří také prostředí, které ovlivňuje situace, chování a život lidí, kteří ho obývají.

- ?
- Stává se vám někdy, že se na nějakém místě cítíte dobře, a na jiném naopak nepříjemně? Uvědomujete si prostor kolem sebe?

Jedním z cílů programu je zvýšit naši vnímavost k obývanému prostoru (soukromému i veřejnému) a podpořit uvědomění, že životní prostor kolem nás můžeme ovlivnit.

- ?** Zkoušeli jste už někdy něco skutečně postavit? Pomáhali jste
- při úpravách domu, chaty nebo na zahradě? Stavěli jste někdy stan?

Asi se shodneme, že přímá zkušenost s konstrukcí staveb není až tak častá. Je celkem neobvyklé ocitnout se v roli architekta nebo stavitele. Mnohem častěji jsme v roli toho, kdo architekturu vnímá a obývá. Proto v rámci programu Srozumitelná architektura věnujeme značnou pozornost právě probouzení smyslů a schopnosti vnímat prostor kolem sebe. Místnost, ve které se nyní nacházíme, se pro tuto chvíli stane předmětem našeho zkoumání a proměny.

Program pokračuje přesunem žáků mimo místnost, kde se aktivity budou odehrávat. Stojíme před zavřenými vstupními dveřmi.

Proměňujeme se ve skupinu průzkumníků s důležitým úkolem – poznat co nejlépe prostor, který se skrývá za dveřmi. Už jsme jej viděli předtím, ale nyní jej budeme objevovat trochu jinak, zkusíme se na něj dívat pečlivě a pozorně, jako bychom jej navštívili poprvé.

1

PRŮZKUM

Hmatový had

ČASOVÁ DOTACE: 5–10 minut

MATERIÁL: –

K probádání prostoru za dveřmi budeme potřebovat patřičné nástroje. Máme u sebe nějaké? Využijeme k tomu vlastní tělo, které je vždy po ruce! Jaké má naše tělo smysly a čidla k poznávání prostředí, které ho obklopuje? Zrak, čich, chuť, sluch a hmat. Zaměříme se na poslední z nich – HMAT – a proměníme svoje ruce v citlivé senzory.

Čidla je nutné nejdříve zkalibrovat!

- Vytřepeme celé tělo, nohy, paže. Několikrát roztáhneme prsty a sevřeme je v pěst.

Zkoušíme, jak nejvíce se naše tělo může v prostoru roztáhnout a jak smrštít.

-

S dětmi následně utvoříme hada – dlouhou řadu, jeden za druhým. Ruce máme volně, připravené ke zkoumání.

-

Po ztišení vstupujeme v hadovi mlčky do místnosti a po směru hodinových ručiček, pomalu

- dlaněmi a prsty ohmatáváme obvod třídy. Dotekem zkoumáme stěny po celém obvodu místnosti včetně nábytku a předmětů v různých výškách.

Po dokončení aktivity vyjdeme opět ze třídy. Ptáme se, co zajímavého děti objevily.

- ? Byl některý povrch na dotek příjemný, či naopak?
- ? Jsou všechny stěny stejně hrubé?
- ? Bylo některé místo teplé, či naopak chladné?
- ? Zdála se vám místnost velká, nebo malá?

TIP!

Učitel by se měl aktivity zúčastnit a do zkoumané místnosti vstupovat jako první. Vede za sebou děti, které svým zkoumáním inspiruje, a pomáhá udržovat přiměřené tempo a systematický charakter aktivity.

PRŮZKUM

Sběr vzorků

ČASOVÁ DOTACE: 20 minut

MATERIÁL:

- Kancelářské papíry A5
- Různobarevné voskovky bez etiket
- Papírová lepicí páska

Aktivitu s dětmi zahajujeme před zavřenými dveřmi třídy. V roli průzkumníků se vydáme do třídy a každý z ní zkusí přinést nejméně 3 vzorky různých povrchů.

Děti pracují technikou frotáže (přes list papíru položený na vybraném povrchu přejíždějí na plochu drženou voskovkou). Na jeden papír vždy zachytí jeden povrch. Vzorky nosí na hromádku mimo třídu.

Jakmile je sběr hotový, každé dítě si vybere frotáž, kterou vytvořil někdo jiný, a zkusí najít ve třídě místo, kde byl vzorek získán. Frotáž na ně přilepí papírovou páskou.

Pokračujeme s přiřazováním, dokud všechny vzorky povrchů nerozmístíme.

TIP!

Pokud se někomu nedaří původní povrch najít, zeptáme se toho, kdo vzorek vytvořil. Hledajícího pak autor navádí ve stylu hry „samá voda, přehořívá, hoří!“ Na tuto aktivitu lze navázat i Prostorovým twistrem tak, že puntíky nahradíme právě různobarevnými frotážemi umístěnými v prostoru.

2

DIALOG

Najdi místo

ČASOVÁ DOTACE: 15–20 minut

MATERIÁL: –

Po průzkumné fázi nastává okamžik, kdy děti aktivně vstupují do komunikace s prostorem a hledají v něm specifické místo odpovídající jejich subjektivnímu vnímání vlastní pozice v prostoru.

TIP!

Před začátkem samotné činnosti nastíníme dětem její průběh a upozorníme je, že při objevování netradičních možností využití prostoru třídy je třeba dbát na vlastní bezpečnost. Vše by mělo probíhat pomalu a s rozvahou. Učitel se musí připravit na případné usměrnění potenciálně nebezpečných situací.

- Děti pracují samostatně.

- Hromadně postupně zadáváme definici místa, které žáci hledají a kam se umísťují, např.:

Najdi místo, kde nejvíc vynikneš!

Najdi místo, kde tě nebude vůbec vidět!

Najdi místo, kde budeš nejvíc překážet!

Najdi místo, kam přesně zapadneš!

TIP!

Momenty fyzického dialogu s místem je možné se svolením dětí fotograficky dokumentovat. V praxi se nám osvědčil jednoduchý dětský fotoaparát schopný rovnou tisknout černobílý záznam na termocitlivý papír podobný účtence. Díky fotozáznamu se děti mají možnost vidět v kontextu prostoru, což doplní bezprostřední fyzický zážitek, který na vybraném místě mají. Zajímavým momentem může být i dokumentace pohledu na celou místnost, která se různými pozicemi žáků také proměňuje.

Může následovat krátká reflexe, při které budeme sdílet úvahy, jež děti vedly k volbě toho kterého

místa. Výběr lze vztáhnout i k vnímání specifických konotací, které určitá místa ve školní třídě mají. Může se objevit souvislost s místem žáka v lavici, prostorem před tabulí, za učitelským stolem nebo v odpočinkové zóně v zadní části třídy.

DIALOG

Vlastní prostor

ČASOVÁ DOTACE: 15 minut

MATERIÁL:

- Dlouhá role balicího papíru (min. 1 m pro 1 žáka)
- Voskovky (nebo libovolné kreslicí prostředky)
- Nůžky

Po fázi seznamování s prostorem místnosti a hledání svého místa v ní přichází část věnovaná vymezení vlastního osobního prostoru, jeho velikosti a tvaru.

- Mimo třídu, ideálně na chodbě, rozprostře dlouhou roli papíru.
- Děti se na posadí na papír a zkusí nakreslit kolem sebe hranici svého prostoru. Několikrát ji obkrouží.
- Kde končí prostor jednoho dítěte, začíná prostor druhého. Aktivita bude tedy iniciovat i situace vyžadující vzájemnou komunikaci nebo společné výtvarné pojetí hranice.
- Finální osobní prostor si každý žák vystřihne.

DIALOG

Třída jako hudební nástroj

ČASOVÁ DOTACE: 20 minut
MATERIÁL:

- Velký kus papíru (min. A2, ideálně „vlastní prostor“ z předchozí aktivity)
- Voskovky (nebo libovolné kreslicí prostředky)
- Papírová lepicí páska
- Šátky na zakrytí očí

Žáci umístí svůj papír (vymezený prostor) na libovolné místo ve třídě (na zem, na lavici nebo pod ni, ...) a pokud je papír dost velký, posadí se na něj; případně ho položí před sebe.

Zavážou si oči a do každé ruky si vezmou jednu voskovku.

Učitel pomalu prochází místností a kontaktem s jejím vybavením vytváří rozmanité zvuky různé intenzity a charakteru.

Děti zvuky kresebně zaznamenávají na papír. Snaží se dělat záznamy i podle toho, odkud z prostoru k nim zvuk doléhá.

TIP!

Před začátkem aktivity je nutné dětem nastínit, co je čeká. Pokud je někomu nepříjemné mít zavázané oči, může je nechat jen zavřené. Dětem je třeba vysvětlit, že nejde o to, nakreslit věc, která

zvuk vydává, ale pokusit se čarou nebo body zachytit rytmus a charakter zvuku. Je možné také rozdělit děti do dvou skupin, z nichž jedna zvuky vydává a druhá zaznamenává; je však třeba zajistit ohleduplnost „hráčů“ ke „kreslicům“, kteří jsou v tom okamžiku se zavázanými očima ve zranitelné situaci. Vyhněte se záměrně hlasitým zvukům a zásahům do osobního prostoru druhých.

PROMĚNA

3

Místo pro skupinu

Před touto činností je vhodné upravit ve třídě rozestavení lavic a židlí tak, aby vzniklo více volného prostoru – tj. srazit několik lavic k sobě, jiné odsunout ke stěně, přemístit aktovky na vymezené místo apod. Cílem úprav není vytvořit co největší volný prostor, ale spíš narušit tradiční uspořádání třídy.

Pokud aktivita navazuje na předchozí, využijeme papírových „osobních prostorů“, které si děti, rozdělené ideálně do 5 skupin, umístí společně na vybrané místo a hranice skupinového území si následně po obvodu vyznačí páskou.

ČASOVÁ DOTACE: 10 minut
MATERIÁL:

- Malířská papírová lepicí páska (počet kusů podle počtu skupin), případně různobarevná elektrická páska

- Děti pracují ve skupinách, ideálně po 5 dětech ve skupině.

- Každá skupinka se sejde na jednom místě, děti se postaví do kruhu a chytí se za ruce.

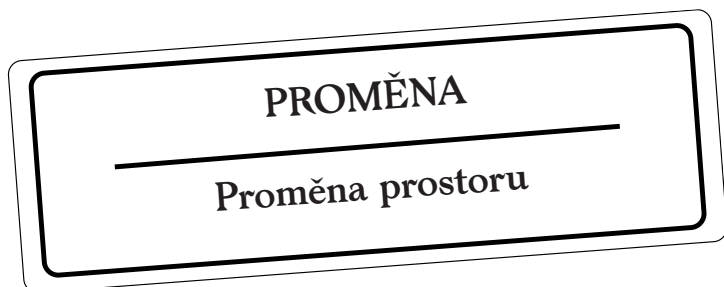
- Takto připraveni se pomalu pohybují po třídě a hledají místo, které jim bude nejvíce vyhovovat. Do „svého území“ mohou zahrnout i nábytek ve třídě, stěnu atd.

- Místo, které si jako skupina našly, vymezí po jeho obvodu nalepením papírové lepicí pásky.

- Děti si mohou do „svého místa“ vtáhnout přilehlé lavice, židle nebo jiné vybavení třídy; ohraničující linie tak může přecházet z plochy do prostoru.

TIP!

Vzájemným přiblížením nebo oddálením mohou děti zmenšovat nebo zvětšovat vymezené místo a různě měnit jeho tvar. Pro jasné vymezení hranic je ideální použití různobarevných pásek (např. elektrikářských).

Proměna prostoru třídy je pomyslným vyvrcholením celého programu, během něhož děti zasahují do původního rozvržení třídy a zásadním způsobem mění jeho funkční zóny a využití.

Materiálově se jedná o nejnáročnější aktivitu ze všech navržených a z hlediska časové dotace by jí měl být rovněž věnován větší prostor. Zvolené materiály by měly být vybrány tak, aby nebyly úplně obvyklé, ale byly stále dostupné v běžné obchodní síti (např. v hobby marketu). Důraz je kladen na kvalitu, autentičnost a vizuální střídmost zvolených materiálů, které mají především inspirovat ke konstrukční kreativě a přinášet rozmanité smyslové stimuly. (Z tohoto důvodu se chceme vyvarovat používání zbytkových a odpadních materiálů, jako jsou polepené a potrhané kartonové krabice, nebo materiálů vybízejících pouze k dekoraci, např. nálepky apod.)

Materiál je vhodné předem rozdělit a připravit, např. do velkých pytlů pro každou skupinu zvlášť. Především tak přetahování o jeden typ materiálu a zajistíme větší soustředění dětí na konstrukci samotnou. (Můžeme však podpořit komunikaci skupin, které si mohou materiál poskytnout, směnit apod.) Naopak různý spojovací materiál (pásky, kolíčky, provázky, ...) a nástroje (nůžky) můžeme nechat na jednom společném místě dostupném pro všechny. U spojovacího materiálu je vhodné před samotnou činností krátce nastínit, jak se s ním dá pracovat (např. provázek lze napnout mezi nábytkem, stahovací proužek může pevně přichytit dvě tyče k sobě, fólie lze rozstříhnout dle potřeby atd.).

TIP!

Různé druhy materiálu můžeme mezi skupiny rozdělit rovnoměrně pro vyrovnané výchozí podmínky, nebo naopak můžeme pracovat

s odlišností vstupního materiálu, která povede k velmi rozdílným výsledkům a možnosti tyto rozdílné zkušenosti s konstrukcí porovnat.

Veškeré pokyny, které potřebujete dětem sdělit (postup práce, doporučení, představení spojovacího materiálu a pomůcek), jim řekněte dřív, než rozdáte materiál. Bude pro ně nejspíš natolik lákavý, že následně bude těžké udržet si jejich pozornost.

ČASOVÁ DOTACE: 45–60 minut
MATERIÁL:

- Netkaná textilie (umožňuje neprůsvitné zakrytí)
- Zakrývací igelitová fólie (vyšší gramáž)
- Vlnitá lepenka v roli (stojí v prostoru, umožňuje vytvořit stěnu)
- Izotermická fólie (zlatá/stříbrná, ovlivňuje světelnost v prostoru, k dostání v lékárně)
- Mirelon (zakrývá, tepelně izoluje)
- Dřevěné hranolové lišty (min. 1 metr dlouhé, cca 20 ks)
- Dřevěné tyče (např. násada na smeták)
- Mirelonové izolace trubek (min. 2 metry dlouhé, umožňují vytvářet oblouky, lze je dobře kombinovat s lištami, cca 20 ks)
- Spojovací materiál a nástroje: provázky, kuličky na prádlo, plastové stahovací pásky, lepicí pásky, papírové lepicí pásky, silná opravná páska („gafa“), kvalitní nůžky, odlamovací nůž (pro pedagoga)

● Děti pracují ve skupinách, ideálně po 5 dětech ve skupině.

● Hranice prostoru, který budou žáci proměňovat, mají vymezené lepicí páskou (viz předchozí aktivita Místo pro skupinu).

● S přiděleným materiálem děti zachází volně a tvořivě, experimentují s ním nebo společně plánují konstrukční postup.

● Zadáním je proměnit vymezené místo tak, aby se v něm cítily dobře. Zabydlet si vlastní prostor.

● Je žádoucí, když pedagog dětem technicky dopomáhá a rozvíjí jejich nápady.

● Na závěr, po dokončení všech staveb a úklidu nevyužitého materiálu, provedeme vyhodnocení programu formou společné návštěvy jednotlivých staveb. Je vhodné opět vyjít ven mimo proměňovaný prostor tak, aby bylo možné zaměřit se jednak postupně na každou ze staveb, ale také na celkový dojem ze změny místa.

● Jednotlivé skupiny postupně komentují své stavby. Klademe jim doplňující otázky:

? Proč jste si pro svou stavbu zvolili právě toto místo? Je něčím výjimečné?

? Díky čemu se ve své stavbě cítíte dobře? Který prvek vaší stavby je pro tento pocit nejdůležitější?

○

?

Jste od ostatních skupin oddělení,
nebo je mezi stavbami nějaké
spojení či komunikační kanál?

?

Jak jste postupovali při stavbě?
Rozmýšleli jste jednotlivé kroky
dopředu, nebo jste s materiály
experimentovali?

?

Který materiál vás nejvíc zaujal?